

Гуз К. Ж.,

*доктор педагогічних наук, провідний науковий співробітник
відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
info.dovkillya@gmail.com*

Ільченко В. Р.,

*доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України,
зав. відділом інтеграції змісту загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
info.dovkillya@gmail.com*

Ільченко О. Г.,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
info.dovkillya@gmail.com*

ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ПІДТРИМКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

В публикации обращается внимание на педагогические условия формирования одаренности учащихся, согласно которым программы, учебники, пособия, в первую очередь, для начальной школы, должны включать систематические уроки в окружающей среде, задачи для моделирования и конструирования объектов и своего жизнеутверждающего образа мира.

The publication draws attention to the pedagogical conditions for the formation of gifted students, according to which programs, textbooks, manuals, especially for primary school, should include systematic lessons in the environment, tasks for modeling and constructing objects and their viable image of the world.

Ключевые слова: одаренность ребенка, природосоответствующий интеллект, понимание знаний, общие закономерности науки, уроки в окружающей среде, календарь исследователя, жизнеутверждающий образ мира.

Key words: giftedness of a child, natural intellect, understanding of knowledge, general laws of science, lessons in the environment, researchers calendar, life - affirming image of the world.

У зв'язку з тематикою конференції доцільно згадати про дослідження вченими в рамках спеціального проєкту NASA обдарованості дошкільників. Психологи для дослідження розробили тест, тестуванню було піддано 1600 дітей віком від 4 до 5 років. Виявилось 98% «геніальних» дітей. Тест, проведений на цих же дітях, коли вони досягли 10 років, показав, що під категорію геніальності попало всього 30% дітей, а в 15-річному віці серед них виявили 12% обдарованих. Педагогічні умови, створені школою, мало сприяють розвитку обдарованості дитини [1, с.285-286].

Серед критерій обдарованості дитини об'єктивно вказується допитливість, прагнення досліджувати навколишній світ, те, що обдаровані діти не терплять будь-яких обмежень своїх досліджень. В цьому переконувались учителі моделі освіти сталого розвитку «Довкілля», спостерігаючи за ставленням дітей до своїх відкриттів під час уроків серед природи, які були основною складовою курсів для дошкільця, 1-11 класів: «Дивуюсь довкіллям» (4-5 років), «Запитую довкілля» (1-2 класи), «Спостерігаю довкілля» (3 клас), «Досліджую довкілля» (4 клас), «Пояснюю довкілля» (5 клас)» «Досліджую довкілля» (4 клас), «Пояснюю довкілля» (5 клас), «Вивчаю системи довкілля» (6-9 класи), «Взаємодію з довкіллям» (10-11 класи).

Уроки в довкіллі, в середовищі життя, поза шкільними стінами є джерелом дослідництва дітей і виявлення їх обдарованості, що так важливо у дошкільці і ранньому шкільному віці. Ми пам'ятаємо, як вчителька СШ 31 м. Полтави принесла у відділ малюнок учениці 1 класу, яким вона відповіла на своє запитання, що «народилося» після першого уроку серед природи: «Чому

бувають квіти червоні, жовті і сині?». Вчителька порадила їй своє запитання покласти у скриньку «невідкритих таємниць», бо науково на нього можна відповісти тільки у 8 класі (вчителька знала про розклад білого світла на кольори і походження кольорів тіл).

Шестирічна дитина не згоджувалася стільки чекати, щоб дізнатись про кольори квітів. Учителька порадила їй самій відповісти на запитання. І дитина зробила малюнок, щоб всі знали, чому бувають квіти червоні, жовті і сині: бо на червону квітку світить червоне сонце, на жовту – жовте, на синю – синє. Розмова з дівчинкою, як вона додумалась до цього, вразила: «Бо вночі, як немає сонечка, не видно червоних, жовтих, синіх квітів [2,с.47-51]. Шестирічна дитина повторила відкриття геніального Ньютона...

Аналогічних прикладів з досвіду впровадження моделі освіти «Довкілля» багато. Саме створення умов для дослідницької діяльності учнів на систематичних уроках серед природи – на екологічній стежці, в зелених класах, у заповідниках на задвірках, а також в кабінеті довілля, який є моделлю етносоціоприродного, предметного середовища життя учнів, в кабінеті цілісного світогляду [3, с.137-140], розкривається обдарованість дітей, в процесі «відкриття» ними загальних закономірностей природи і застосування їх для пояснення явищ, об'єктів, з якими учні взаємодіють у своєму середовищі життя, обумовлює формування природовідповідно-високих рівнів інтелекту, пізнавальної активності високих рівнів розуміння навчального матеріалу як ознак обдарованої дитини.

Розуміння – природний стан буття дитини, ніяке розуміння не досягається інакше, як через включення незрозумілого знання в наявну вже цілісність (Гадамер). А ознакою цілісності є підлягання всіх її елементів єдиним закономірностям [4,с.217]. Підкреслюємо, без оволодіння загальними закономірностями, відкритими наукою, або перед розумінням їх – відкриттям малими дослідниками найбільш загальних взаємозв'язків у середовищі життя, проблемно говорити про виховання обдарованих дітей. Цей висновок ми робимо на основі багаторічного досвіду впровадження моделі освіти сталого розвитку «Довкілля», навчально-методичне-забезпечення якої нараховує понад 60 номінацій навчальних програм, підручників, посібників для учнів та вчителів, допущених МОН до використання.

Виконання Державного стандарту НУШ (початкової, основної школи), реалізація кожної освітньої галузі, в тому числі і згідно освітніх програм, підвищення рівнів PISA, вимагає виконання завдань учнями безпосередньо в довіллі, формування особистості учня, як і освітні програми, затверджені МОН. Проте в навчальних програмах, підручниках для 1-4 класів не зустрічаються терміни «закон», «закономірність», уроки серед природи, образ світу як основна освітня характеристика особистості.

Нова освіта XXI ст., ідеї якої проголошені Римським клубом («Come On!», 2018), вимагає формування цілісного світогляду молодих поколінь, взаємодії дослідника з об'єктом дослідження.

Виконання державного стандарту, рекомендацій еліти планети Римського клубу стосовно освіти для сталого розвитку (1968), Нової освіти XXI ст., вимагає організації навчальної діяльності учнів безпосередньо в середовищі життя, з яким учень пов'язаний обміном речовин, енергії, інформації (довкіллям), створення для кожного учня умов «вирощення» ним свого життєствердного образу світу.

Ефективна і справедлива освіта, яка має реалізовуватися на виконання наказу Президента України від 30 вересня 2019 року, має на меті створити для кожного учня умови вирощування життєствердного образу світу як засобу зміцнення фізичного і психічного здоров'я, безпечної для себе самого і довілля взаємодії з ним, розвитку своєї обдарованості. Для формування свого образу світу як особистісно значимої складової наукової картини світу, яка формується внаслідок засвоєння елементів знань з різних освітніх галузей Державного стандарту початкової, основної, старшої школи учням пропонується щоденник спостережень за собою і пізнанням середовища

життя – етносоціоприродного предметного культурного докiлля, з яким учень пов'язаний обмином речовин, енергiї, iнформацiї.

Завдяки зошитам (щоденникам) учень робить звіт про навчальну дiяльнiсть: у пiзнаннi природи з використанням математики; моделювання, конструювання; пiзнання iсторiї свого роду, своєї батькiвщини, України; цифрову творчiсть; спостереження за своїм здоров'ям та почуттями. В кiнцi кожного зошита є таблиця, яку учень заповнює щодня, а в кiнцi мiсяця робить пiдсумок.

Зошити (1-9 кл.) мiстять завдання для навчальної дiяльностi, в тому числi на заняттях у докiллi та систему таблиць (на кожний мiсяць).

Пiдсумок навчальної дiяльностi за мiсяць: кiлькiсть днiв з гарною погодою; кiлькiсть днiв з вiдкриттями; кiлькiсть радiсних днiв; кiлькiсть днiв з гарним здоров'ям; мiй образ свiту.

Щоденники для 1-8 класiв мiстять уроки в докiллi, завдання для моделювання та конструювання, визначення стану здоров'я, завдання для дослiдження свого роду, iсторiї України, звичаїв, прикмет українського народу...

Щоденники спостереження за докiллям перевiренi у Всеукраїнському експериментi та доповненi завданнями згiдно iдей НУШ вiдповiдно до Державного стандарту початкової освiти. Можуть бути поданi в електронному або паперовому варiантi. Для учнiв пропонуємо посiбники 10-11 кл.

Для вчителiв початкової школи пропонується перевiренi експериментально, допущенi МОН до використання (2018 р.): програму «Докiлля» (1-4 кл.), автори Гуз К.Ж., Iльченко В.Р., Олійник I.М., тих же авторiв посiбник «Докiлля» (1-2 кл.), Методика викладання докiлля в 1-4 кл., Народний календар.

Визначаючи вплив дослiдницької дiяльностi на свiй образ свiту, учень водночас фiксує для себе, батькiв, вчителiв змiну своєї обдарованостi, її роль у пiзнаннi реальностi, можливостей збереження себе, свого роду, краiни, свiту, своєї взаємодiї зi свiтом як своїм середовищем життя, сукупнiстю всiх форм iснування матерiї в їх цiлiсностi – сферою прояву дiючих на всiх об'єктiв свiту закономірностей (С.Б. Кримський).

Програми, пiдручники пропонують учневі за час навчання засвоїти «глибоко, всебiчно» тисячi тем, десятки тисяч понять i термiнiв, перетворити його у флешку. А людинi як особистостi у взаємодiї з дiйснiстю необхідний образ свiту – вихiдний пункт i результат всякого пiзнання, всякої дiяльностi [5, с.102-120]. Образ свiту в залежностi вiд змiсту освiти може бути життєствiрдним або агресивним чи деструктивним. Обдарованiй особистостi необхідний життєствiрдний образ свiту – система знань про свiт, про себе, про iнших людей. Ця система, яка створюється на основi найбільш загальних закономірностей, вiдкритих наукою, опосередковує, переломлює через себе будь-який зовнiшнiй вплив з подальшим ухваленням вiдповiдi на нього. Кожний поведiнковий акт людини на явище чи об'єкт, з яким вона взаємодiє, залежить вiд того, яке мiсце займає цей об'єкт в образi свiту особистостi.

ЛІТЕРАТУРА

1. Продаевич В.А. Моя бессонница. Публицистическое издание, - Одесса, 2018 – 304 с.
2. «Грамматика любви»: [науково-публіцистичне видання] / укладач В.Р.Ільченко; під редакцією В.Р. Ільченко та В.А. Продаєвича – Полтава, Одеса: 2017 – 304 с. [Електронний ресурс: <http://www.facebook.com/groups/778488685585903/files/>].
3. Технології iнтеграції змiсту освiти: зб. наук.праць – Вип.11. – ТОВ «АСМІ», 2019. – 184 с.
4. Цофнас А.Ю. Теория систем и теория познания – Одесса: Астропринт, 1999.
5. Гуз К.Ж. Теоретичнi та методичнi основи формування в учнiв цiлiсностi знань про природу, - Полтава: Докiлля – К. – 2004.